

ETICKÉ ASPEKTY DÁRCOVSTVÍ ORGÁNŮ V PERIOPERAČNÍ PÉČI

Anna Branková

PhDr. Jana Horová, Ph.D.

Fakulta zdravotnických studií, Západočeská univerzita v Plzni

Úvod

Medicína je rychle se rozvíjející obor, ve kterém se objevují stále nové a neznámé situace, které doprovází určitá dilemata a nové nezodpovězené etické otázky. K novodobé historii neodmyslitelně patří transplantologie. Transplantační medicína se v posledních letech stala velmi úspěšným oborem a rychle se rozvíjejícím oborem. I přes rychlý rozvoj jsou zde však situace, které je nutné vymezit z medicínského i etického hlediska (Wohlfahrtová, 2021). I když většina orgánů pro transplantaci pochází od zemřelých dárců, orgány je možné získat jak od zemřelých, tak i od živých dárců. U obou skupin dárcovských skupin platí přísná normativní pravidla, kterými je nutné se řídit (Kieslichová, 2015). Přesné dodržování norem je jedinou cestou, jak zabránit populaci zpochybňovat a zbytečně spekulovat o transplantační medicíně. Každý národ má vlastní transplantační zákony, ale ve všech státech platí, že pokud je zákon dobře postavený, počet potencionálních dárců orgánů se zvyšuje. Tím se zvyšuje i šance na získání vhodného orgánu ze strany příjemců a dochází k vyšším počtům

transplantací. Darování orgánů v České republice je dobrovolné a bezplatné. Transplantační medicína je v České republice vymezena legislativně a tato normativní úprava vychází historických zvyků populace a respektuje náboženská pravidla. Celý průběh a organizace transplantačního procesu jsou dány zákonem o darování, odběrech a transplantacích orgánů, transplantačním zákonem č. 97/2019 Sb. v aktuálním znění. V České republice je v této problematice aplikována tzv. strategie opting out. Tento přístup vymezuje osoby, které souhlasí s darováním orgánů a ty, kteří s ním nesouhlasí. Dárcovství orgánů tedy stále vyvolává složité etické otázky, které se vzpírají jednoduchým odpovědím. Patří mezi ně definice a diagnóza smrti, oprávněnost zásahů v době smrti na těle pacienta potenciálního dárce orgánů, souhlas a výzkum v oblasti dárcovství orgánů či právo rodiny zrušit záměr dárcovství. Proto, vyvážený etický pohled na dárcovství orgánů musí nejen zahrnovat vnímání z pohledu potenciálního dárce orgánů, ale také ze strany pozůstalých, poskytovatelů zdravotní péče a laické veřejnosti. Lékařská etika a etika v ošetrovatelství jsou velmi úzce spjaté. Ošetrovatelská etika byla až do poloviny 20. století pod dominancí etiky lékařské. Postupem času a s rozvojem pravomocí, kompetencí a samostatností sester nabývá ošetrovatelská etika na významu. Transparentní a otevřená diskuse o problematice dárcovství orgánů, a o přetrvávajících problémech jsou důležitými součástmi tohoto procesu (Ondriová, 2021).

Metodologie

Hlavním cílem bylo zmapovat a sumarizovat aktuální publikované poznatky o etické problematice v oblasti ošetrovatelské perioperační péče.

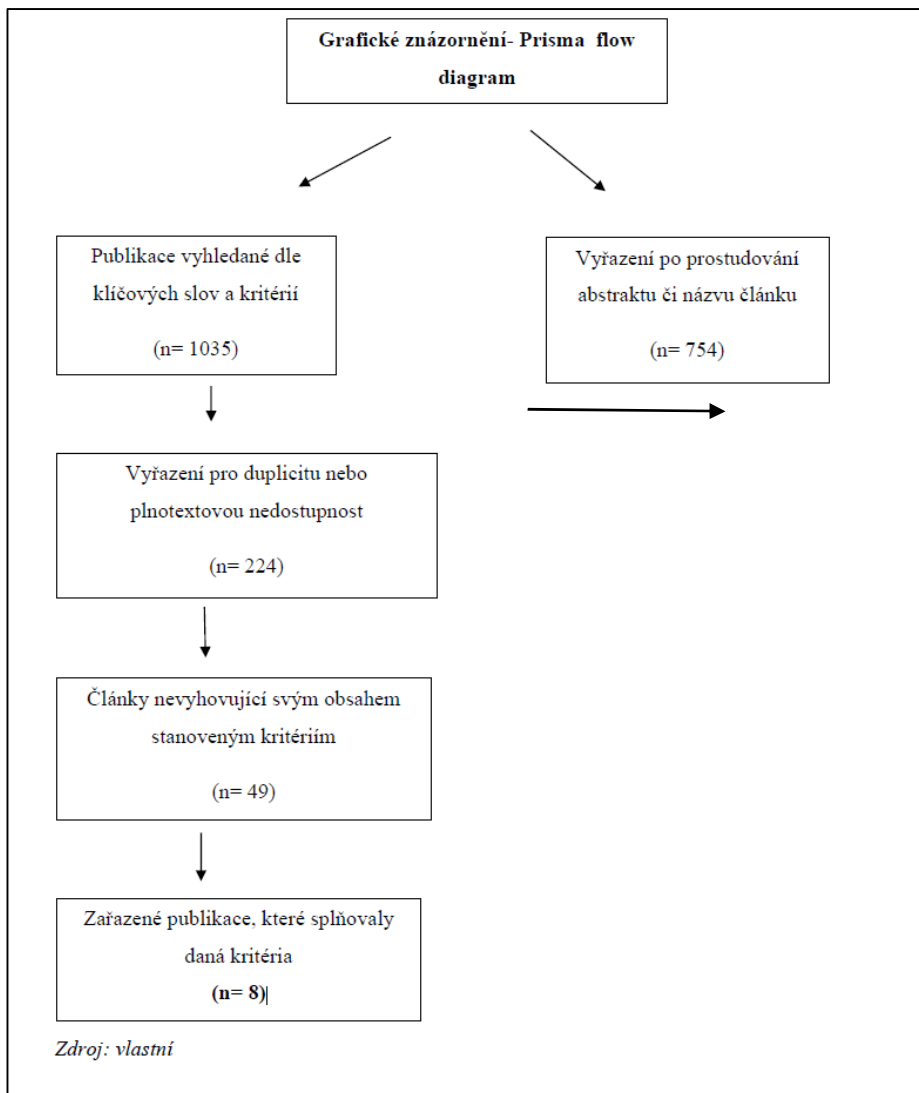
Proveden byl tzv. tradiční přehled, který se, jak uvádí Mareš (2013), opírá o rozsáhlejší soubor prací na dané téma za zvolené časové období. Autor vychází z pečlivě volených výzkumných otázek či stanovených hledisek a popisuje poznatky získané dosavadními výzkumy, sumarizuje je, případně popisuje rozpory v názorech autorů i ve výsledcích, které uvádějí.

Stanovena byla výzkumná otázka typu „foreground“- specifická výzkumná otázka, na kterou potřebujeme najít odpověď:

Jaké etické aspekty (Co) v mezinárodním kontextu se vztahují k ošetrovatelské perioperační péči (P) v oblasti transplantace orgánů (I)?

Rešeršní zdroje byly vyhledávány v elektronických databázích Cinahl a Ebsco, časové kritérium publikací vyhledaných zdrojů bylo zvoleno pro roky 2013-2021. Klíčová slova byla zvolena: ethics, aspects/attitudes, transplantation/donor of organs, perioperative nurse/perioperative care.

Postup vyhledávání s pomocí nástroje PICO využitím „booleovských operátorů“

Do konečného přehledu bylo zahrnuto osm odborných studií. Čtyři výzkumy byly australské (Modra et al., 2021; Smith et al., 2015; Gao et al., 2017; Smith et al., 2019) jeden německý (Oedingen et al., 2020), jeden z Indie (Yadla et al., 2021), další z Itálie (Panocchia et al., 2013) a poslední výzkum byl srbský (Vlasavljevic et al., 2018).

Problematika etických aspektů dárcovství orgánů v souvislosti s perioperační péčí vyskytuje po celém světě. Je však patrné, že je nedostatečně diskutována a probírána odbornou veřejností. V této problematice se objevují etická dilemata, ale i přesto je nutné se řídit platnými legislativními normami, které platí nejen v České republice, ale pro všechny lokality ve světě. Zařazené studie se shodují na tom, že je nutné více vzdělávat a podporovat zdravotnické pracovníky, kteří jsou v souvislosti s problematikou transplantací a perioperační péčí vystavováni náročným situacím. Není jednoduché být součástí transplantačního týmu a vykonávat nejen fyzicky náročnou práci a zároveň se rozhodovat v situacích, které nemusí vždy korespondovat s osobním přesvědčením a morálními hodnotami.

Zařazené studie lze s ohledem na zjištěné výsledky rozdělit do dvou kategorií. Na studie, které se věnují podpoře perioperačních sester/zdravotníků a na studie, které se věnují čistě etickým otázkám, které jsou přítomny v této problematice.

Diskuse

Záměrem autorů zařazených přehledových studií bylo vymezení etických aspektů, které se zabývají problematikou transplantací orgánů a zároveň se

dotýkají práce všeobecných sester pro perioperační péči. Pro perioperační sestry je jejich práce plná důležitého rozhodování a správného stanovení složitých morálních a osobnostních hodnot. Být v intenzivním kontaktu s rodinou dárce je velmi náročné. Ne vždy je snadné nebrat si osudy těchto pacientů osobně a nenechat se jimi ovlivnit. V některých případech je potřeba uvědomit si fakt, že odebraný orgán dokáže velmi zvýšit kvalitu života příjemce a tím pádem není smrt dárce zbytečná. Vrátit se ze sálu do normálního života může být složitější, než se zdá. Psychohygienu by měla být nedílnou součástí života sestry, do které spadají například volnočasové aktivity, dělení profesního a soukromého života, relaxace a možnost moci si promluvit s někým z oboru, který pochopí problém a dokáže sdílet pocity spojené s tímto procesem. Sebevzdělávání je dalším krokem, který může vést ke zlepšení psychické pohody sester.

Dobrá spolupráce a podpora mezi sestrami vede ke zlepšení pracovních výsledků (Plevová, 2019). Dle Wendsche (2012) je u perioperačních sester zvýšená psychická zátěž, pokud se jedná o odběr u dětí či mladistvých, s čímž se shodují studie (Gao et al., 2017; Smith et al., 2019). Honzák (2015) uvádí, že je nutné, aby takto psychicky vyčerpání pracovníci měli možnost odreagování. Jsou tak poskytnuty možnosti, jak se od psychicky náročných situací distancovat.

Závěr

Ze zařazených studií vyplývá, že etické aspekty jsou a vždy budou tématem k diskuzi. Znalost těchto dilemat, souvisejících s transplantací orgánů, je důležitá pro celý perioperační tým, který se musí rozhodovat v těžkých

situacích. Neexistuje zde jedno správné řešení a znalost etických aspektů může pomoci při rozhodování. I vzdělání v této oblasti je důležitým aspektem, který může ovlivnit kvalitu poskytované péče i kvalitu profesní činnosti perioperačních sester.

Zdroje

GAO, W.; PLUMMER, V.; WILLIAMS, A. *Perioperative nurses' attitudes towards organ procurement: a systematic review*. Journal of Clinical Nursing, 2017, 26.3-4: 302-319.

HONZÁK, R. *Svépomocná příručka sestry: (psychothriller)*. Praha: Galén, 2015, 264 s. ISBN 978-80-7492-142-1.

KIESLICHOVÁ, E., a spol. *Dárci orgánů*. Praha: Maxdorf, 2015, 334 s. Jessenius. ISBN 978-80-7345-451-7.

MAREŠ, J. *Přehledové studie: jejich typologie, funkce a způsob vytváření*. *Pedagogická orientace*, 2013, roč. 23, č. 4, s. 427–454. <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/696/657>.

MODRA, L.; HILTON, A. *Ethical issues in organ transplantation*. *Anaesthesia & Intensive Care Medicine*, 2021, 22.8: 467-470.

OEDINGEN, C.; BARTLING, T.; DIERKS, M.L.; MUHLBACHER, A.C.; SCHREM, H.; KRAUTH, C. *Public preferences for the allocation of donor organs for transplantation: Focus group discussions*. *Health Expect.* 2020 Jun;23(3):670-680. doi: 10.1111/hex.13047.

PANOCCHIA, N.; BOSSOLA, M; SILVESTRI, P; MIDOLO, E; TELEMAN, A; TAZZA, L; SACCHINI, D; MINACORI, R; DI PIETRO, M.L; SPAGNOLO, A.G. *Ethical Evaluation of Risks Related to Living Donor Transplantation*

Programs, Transplantation Proceedings, 2013. 45(7), 2601-2603, ISSN 0041-1345, <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2013.07.026>.

PLEVOVÁ, I. *Ošetrovatelství I*. 2. přep. a doplň. vyd. Praha: Grada, 2019, 288 s. ISBN 978-80-271-0888-6.

SMITH, Z.; LESLIE, G.; WYNADEN, D. *Experiential Learning Not Enough for Organ Procurement Surgery: Implications for Perioperative Nursing Education*. *Progress in Transplantation*. 2015;25(4):339-350. doi:10.7182/pit2015689.

SMITH, Z.; WOODS, C.; USHER, K.; LEA, J. *Australian perioperative nurses' attitudes, levels of knowledge, education and support needs related to organ donation and procurement surgery: A national survey*, *Journal of Perioperative Nursing*: 2019, 32 (2) , Article 2.

VLAŠAVLJEVIĆ, Z.; ŽIVANOVIĆ, D. *A nurse is an important factor in increasing organ donation*. *International Journal of Health Services Research and Policy*, 2018, 3.2: 91-94.

WENDSCHE, P.; POKORNÁ, A.; ŠTEFKOVÁ, I. *Perioperační ošetrovatelská péče*. Praha: Galén, 2012, 117 s. ISBN 978-80-7262-894-0.

WICHISOVÁ, J. *Bezpečnost a etika v perioperační péči*. Praha: Grada, 2021, 88 s. ISBN 978-80-271-1029-2.